

**KORRUPSIYA BILAN BOG‘LIQ JINOYATLAR
PROFILAKTIKASINING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI**

Nizomiddinov Jamshid

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Tezkor-qidiruv faoliyati

kafedrası o‘qituvchisi

Xudoynazarov Shoxjahon Sherzod o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20720493>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada korrupsiya bilan bog‘liq jinoyatlarning profilaktikasini tashkil etish, ularni keltirib chiqaruvchi sabab va shart-sharoitlarni barvaqt aniqlash hamda bartaraf etishning zamonaviy mexanizmlari tahlil qilingan. Korrupsiyaviy jinoyatlarning yuksak latent (yashirin) xususiyatga ega ekanligi sababli an'anaviy profilaktika usullarining yetarli emasligi, shu bois komplayens-nazorat tizimi va tezkor-profilaktik chora-tadbirlarni uyg'unlashtirish zarurati ilmiy asoslangan. Davlat xaridlaridagi shaffoflikni ta'minlash va manfaatlar to'qnashuvining oldini olish maqsadida Singapur, Janubiy Koreya va Yevropa davlatlarining korrupsiyaga qarshi kurashish hamda raqamli monitoring borasidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy o'rganilgan. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: korrupsiya, profilaktika, tezkor-qidiruv faoliyati, komplayens-nazorat, manfaatlar to'qnashuvi, latent jinoyatchilik, raqamlashtirish, xorij tajribasi.

Аннотация: В данной научной статье анализируются современные механизмы организации профилактики коррупционных преступлений, раннего выявления и устранения причин и условий, способствующих их совершению. Научно обоснована недостаточность традиционных методов профилактики из-за высокой латентности коррупционных преступлений и необходимость

Contact: 99 826 99 56

гармонизации системы комплаенс-контроля с мерами оперативной профилактики. В целях обеспечения прозрачности государственных закупок и предотвращения конфликта интересов изучен передовой зарубежный опыт Сингапура, Южной Кореи и стран Европы в сфере противодействия коррупции и цифрового мониторинга. Разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию законодательства и деятельности органов внутренних дел Республики Узбекистан.

Ключевые слова: коррупция, профилактика, оперативно-розыскная деятельность, комплаенс-контроль, конфликт интересов, латентная преступность, цифровизация, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article analyzes modern mechanisms for organizing the prevention of corruption-related crimes, early detection, and elimination of the causes and conditions that contribute to their commission. The insufficiency of traditional prevention methods due to the high latency of corruption crimes and the need to harmonize the compliance control system with operational prevention measures are scientifically substantiated. In order to ensure transparency in public procurement and prevent conflicts of interest, the advanced foreign experience of Singapore, South Korea, and European countries in the field of anti-corruption and digital monitoring was comparatively studied. Specific scientific and practical proposals were developed to improve the legislation and the activities of the internal affairs bodies of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: corruption, prevention, operational-search activity, compliance control, conflict of interest, latent crime, digitalization, foreign experience.

Korrupsiya jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy barqarorligiga putur yetkazuvchi, davlat institutlariga bo'lgan ishonchni so'ndiruvchi eng xavfli illatlardan biridir. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. "Korrupsiyaga qarshi kurashish

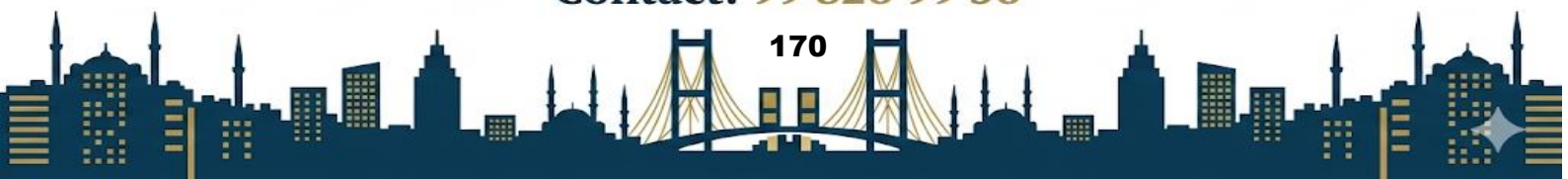

to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga soluvchi mustahkam huquqiy poydevor yaratdi.

Biroq, jinoyatchilikka qarshi kurashish amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, korrupsiya fakti yuz bergandan so'ng o'tkaziladigan tergov va jazolash choralari davlat va jamiyatga yetkazilgan zararni to'liq qoplay olmaydi. Shuning uchun asosiy e'tiborni **korrupsiyaviy jinoyatlarning profilaktikasiga**, ya'ni jinoyat sodir etilishiga olib keluvchi omillarni barvaqt aniqlash va yo'q qilishga qaratish lozim. Bu jarayonda ichki ishlar organlari (IIO), xususan, Tezkor-qidiruv faoliyati (TQF) bo'linmalarining imkoniyatlaridan keng foydalanish o'ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Korrupsiya jinoyatlarini barvaqt aniqlash o'ziga xos qiyinchiliklarga ega. Uning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

- **O'ta yashirinlik (Latentlik):** Poraxo'rlik, mansab soxtakorligi yoki byudjet mablag'larini talon-toroj qilish kabi jinoyatlarda har ikki tomon ham (masalan, pora beruvchi va oluvchi) jinoiy harakatni sir saqlashdan birdek manfaaddor bo'ladi. Hech kim ixtiyoriy ravishda IIOga shikoyat qilmaydi. Shuning uchun an'anaviy profilaktika usullari (davra suhbatlari, tushuntirish ishlari) ko'p hollarda amaliy natija bermaydi.
- **Manfaatlar to'qnashuvi:** Davlat xaridlari, kadrlar tanlash va litsenziya berish jarayonlarida qarindosh-urug'chilik (nepotizm) va tanish-bilishchilik elementlari haligacha saqlanib qolmoqda. Buni faqat rasmiy qog'ozlar orqali isbotlash qiyin.
- **Tezkor-profilaktik chora-tadbirlarning yetishmasligi:** TQF bo'linmalari ko'pincha qachonki aniq jinoyat fakti yuzaga kelgandagina faol harakatga o'tadilar. Aslida esa "tezkor profilaktika" konsepsiyasi orqali mansabdor shaxsning xulq-atvorida og'ish kuzatilganda (masalan, daromadiga nomutanosib hayot kechira boshlaganda) unga nisbatan ogohlantiruvchi yashirin chora-tadbirlarni amalga oshirish mexanizmlari yetarli darajada takomillashmagan.

Korrupsiyani jilovlashning zamonaviy usuli inson omilini minimallashtirishdan iboratdir. Bugungi kunda davlat tashkilotlarida joriy etilayotgan **"Komplayens-nazorat"** (Compliance control) tizimi profilaktikaning asosiy yechimi hisoblanadi.

Ushbu tizim orqali tashkilotdagi har bir lavozimning korrupsiyaviy xavf-xatar darajasi baholanadi (masalan, "qizil", "sariq", "yashil" hududlar). Xatarlar yuqori bo'lgan (tender komissiyasi raislari, moliya bo'limi boshliqlari) shaxslarning faoliyati raqamli dasturlar orqali doimiy audit qilinadi. TQF bo'linmalari profilaktik tadbirlarni rejalashtirishda aynan "qizil" hududga kiruvchi lavozimlarda ishlayotgan shaxslarning faoliyatini Ochiq ma'lumotlar bazalari (OSINT) orqali tahlil qilib borishlari lozim.

Rivojlangan xorijiy davlatlarda korrupsiya profilaktikasi tizimli ishlash tamoyiliga qurilgan:

- **Singapur (CPIB tajribasi):** Singapurning Korrupsiyani tergov qilish byurosi (CPIB) amaliyotida "Qonunsiz boyish prezumpsiyasi" ishlaydi. Agar amaldorning yashash tarzi uning rasmiy daromadlaridan ancha yuqori bo'lsa (qimmatbaho mashina, hovli sotib olsa), bu holat avtomatik ravishda korrupsiya deb baholanadi va davlat xizmatchisi mablag'ining qonuniy ekanligini o'zi isbotlab berishi shart bo'ladi. Isbotlay olmasa, mol-mulki musodara qilinib, qamaladi. Bu kadrlar orasida eng kuchli profilaktik to'siq hisoblanadi.
- **Janubiy Koreya:** Inson omilini butunlay yo'q qilish maqsadida barcha davlat xaridlari, ruxsatnomalar berish tizimlari (masalan, KONEPS tizimi) to'liq blokcheyn va sun'iy intellektga o'tkazilgan. Dasturning o'zi ishtirokchilarning bir-biriga qarindosh yoki sherik ekanligini aniqlaydi va jarayondan chetlashtiradi.
- **AQSh va Skandinaviya davlatlari (Whistleblower protection):** Korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarni (Whistleblower) kafolatli himoya qilish va ularni davlat tomonidan moddiy rag'batlantirish tizimi mukammal ishlangan. Shaxs jinoyat haqida maxfiy xabar beradi va tergov natijasida undirilgan summaning katta qismi unga

mukofot sifatida to'lanadi. Bu korrupsiya tarmog'ini ichidan yemirishning eng yaxshi usulidir.

O'zbekiston Respublikasida korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar profilaktikasi va TQF bo'linmalarining bu boradagi imkoniyatlarini takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga xalqaro standartlarga (Singapur va Gonkong tajribasiga) mos ravishda **"Noqonuniy boyish" (Illicit enrichment)** moddasini kiritish va mansabdor shaxslarning xarajatlari daromadidan ortib ketganda ularning manbasini isbotlash majburiyatini mansabdorning o'ziga yuklovchi mexanizmni qonuniylashtirish.

Ikkinchidan, IIV Tezkor-qidiruv departamenti tarkibidagi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish bo'linmalarini zamonaviy IT va OSINT mutaxassislari bilan ta'minlash. Ular orqali elektron hukumat, davlat xaridlari va bojxona ma'lumotlar bazalarini tahlil qilib, manfaatlar to'qnashuvini sun'iy intellekt yordamida jinoyat sodir bo'lishidan avval (profilaktik bosqichda) aniqlovchi dasturiy ta'minotlarni amaliyotga joriy etish.

Uchinchidan, Korrupsiya holatlari haqida ixtiyoriy ravishda, ishonchli tezkor ma'lumot taqdim etgan fuqarolar (Whistleblowers) yoki maxfiy hamkorlarning xavfsizligini ta'minlash va ularni moddiy rag'batlantirish mexanizmlarini kengaytirish hamda ushbu tizimning mutlaq anonimligini raqamli shifrlash orqali kafolatlash.

Xulosa qilib aytganda, korrupsiya profilaktikasi faqatgina jazolash bilan cheklanib qolmay, tizimli, raqamli va tezkor tahlilga asoslangan holda olib borilishi kerak. Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni barvaqt aniqlovchi komplayens-nazorat hamda inson huquqlariga daxl qilmagan holda amalga oshiriladigan maqsadli tezkor-profilaktik tadbirlar orqaligina jamiyatni ushbu illatdan tozalash mumkin.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. 03.01.2017 yildagi O'RQ-419-son.
3. O'zbekiston Respublikasining "Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida"gi Qonuni. 05.06.2024 yildagi O'RQ-931-son.
4. O'zbekiston Respublikasining "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 25.12.2012 yildagi O'RQ-344-son.
5. Masharipov T., Fayzullayev D. "Tezkor-qidiruv taktikasi va jinoyatlarni fosh etishning zamonaviy muammolari". – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
6. Quah, J. S. T. "Combating Corruption in Asian Countries: Learning from Success and Failure" (Singapore CPIB Experience). Public Administration and Policy, 2017.
7. OECD. "Compliance, Anti-Corruption and Integrity in Public Sector". Paris, 2022.

